

D • N
12/9 1958

Grandet och bjälken

Du ser grandet i din grannes öga, men inte bjälken i ditt eget, den liknelsen har ofta varit lika tillämplig på nationerna som på de enskilda människorna. Den kollektiva egenrättfärdigheten blir lätt starkare än den personliga; genom att höra till en viss ras, religion eller nation förvärvar man en överlägsenhetskänsla som är oberoende av de privata bristerna och insikten om dessa brister. Historien flödar av exempel på hur ett folk genom en propaganda som rationaliserat och understött den nationalistiska hållningen kommit att betrakta ett annat folks handlingar och uttalanden som förolämpningar och utmaningar, medan de egna reaktionerna av samma art ansetts naturliga och oskuldsfulla, framstått som försvarsåttityder mot våld och hot. Forskare har ingående visat hur i internationella kriser stämningar piskas upp genom att de mest extrema yttranden från grannens sida återges som typiska uttryck för dennes inställning och kontrasteras mot uttryck för fredlighet och hygglighet på den egna sidan; på detta sätt nåres en ömsesidig hets, som leder till fiendlighet och kan leda till krig.

Klarast framträder dessa tendenser i de bilder folken gör sig av sig själva och andra, i föreställningarna om nationalkaraktär. Dessa bilder tycks överallt på väsentliga punkter vara formade enligt en och samma schablon. Det egna folket består av individualister som har svårt att hålla samman; grannfolket är en sammansvetsad enhet, som tänker och handlar fast och disciplinerat som en armé på slagfältet. Det egna folket är genom sin svaga nationalkänsla och sin alltför stora förståelse för det främmande tolerant och mildt, medan de andra är beslutsamma och aggressiva. Det egna folket är i sin naiva godhet lättlurad och svagt, de andra är skickliga och listiga med sina genomtänkta planer på lång sikt. Jag själv är alltså egentligen för god för

denna världen; det gäller att inse detta, att bli starkare och hårdare för att godheten skall bli segrare i tävlingen och striden. Så säger tyskar och fransmän — Hitler likaväl som Maurras —, amerikaner och japaner, svenskar och danskar. Det är att ge nationalismen gott samvete.

Men liknelsen om grandet och bjälken har också tagits på allvar, har lett till nationell självprövning i ordets egentliga mening. I länder med folkstyrelse och fri debatt har vid kriser och konflikter politiker och publicister kritiserat den egna nationens anspråk och förhållande och sökt att begripa och försvara motståndarnas uppfattning. Den engelska oppositionen mot boerkriget, den amerikanska mot inträdet i första världskriget, den franska mot Ruhrockupationen 1923 och den algeriska politiken just nu är goda exempel. Med risk att stämplas och behandlas som förrädare har de orädda angripit den av majoriteten stödda politiken och fördömt regeringens aktioner som uttryck för maktvilja och nationalism. Särskilt i England, där moralism och intellektualism så ofta lever i en av skepsis och opportunistisk ohämmande föröning, har nästan varje erövring och varje krig ackompanjerats av lidelsefulla angrepp på styrelsen och den härskande meningen. Stundom har de män som genom sin avvikelse satte sin ställning på spel därigenom nått erkännande av en senare tid; det har sagts att Campbell-Bannerman genom att beteckna den engelska krigföringen i Sydafrika som barbarisk gjort mer än någon annan för att försona boer och briter — en tanke som efter boernationalismens seger blivit föråldrad. Ett stort avsteg finns från den engelska traditionen av oenighet, kriget mot nazismen.

Men även den ädla viljan att se de egna bristerna och med förståelse betrakta grannens svagheter kan gå för långt, kan leda till oförmåga att ta ställning, att fördöma det som måste fördömas. Englands kapitulation i München 1938 var utan tvivel till stor del en senkommen och felriktad gottgörelse för Versailles; man har kallat

Chamberlains politik ett uttryck för brittisk puritanism. I västdemokratierna av i dag, där en öppen och het debatt är frihetens ära, finns många som så skarpt granskar den egna ofullkomligheten att de betvivlar sitt lands och sin kulturkrets rätt att stå emot det gemensamma hotet från öster. Är Amerika med sitt rasförtryck i Södern, England som med makt håller Cypern kvar under sitt välde, Frankrike med sina 400 000 man i Algeriet skickade att värja folkstyrelsen och toleransen mot diktaturen? Måste man inte själv vara rättfärdig om man skall göra anspråk på att försvara rättfärdigheten? Det är naturligt att dessa frågor ställs och att man passionerat kräver att Västerens stater skall inom sina områden tillämpa de grundsatser i vilkas namn de sluter sig samman mot tyrannierna i Östern.

Men svaret kan inte bli det negativa; låt oss ge vika, låt oss kapitulera, ty vi är inte värdiga. Ett sådant svar innebär att grandet i ens eget öga får skymma bjälken i grannens. I de demokratiska staterna är strävan till likställighet mellan raser, nationaliteter, åskådningar och religioner det självfallna syftet för det stora flertalet, även om det i vissa länder ännu är långt till målet och man ofta syndar mot de helgade grundsatserna; i tyrannierna är maktkoncentrationen hos en enda eller hos en byråkrati, förtrycket och likriktningen av de styrda ledmotiv för allt politiskt handlande. Ingen kolonialism i nutiden har tillnärmelsevis samma hårdhet och följdriktighet som den ryska kolonialismen i de erövrade europeiska satellitstaterna. Det vikande rasförtrycket i USA är mildt i jämförelse med det förtryck av alla som kännetecknar diktaturerna; hellre neger i Alabama än vit arbetare i Ryssland, den saken är nästan alla de färgades förkämpar ense om.

Striden på två fronter, mot de egna bristerna och mot hotet utifrån, kan inte undgås. Det är inte möjligt att vänta med att försvara sig utåt, tills striden i det inre vunnits, det är inte möjligt att vänta på fulländningen för att anse sig värdig självhävdelse mot angripare. Då självvranskan drivs till självuppgivelse innebär den ett förräderi mot de värden som man vill på en gång skydda och utveckla.